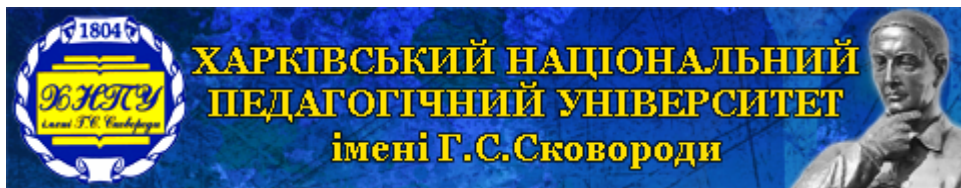

Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Криворізький державний педагогічний університет
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
19 травня 2023 року

ХАРКІВ – 2023

Тараненко А.Ю. ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В БЛАГОДІЙНИХ ФОНДАХ.....	85
Терещенко В.С. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	89
Ткаченко А.М. СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ВРАЗЛИВИХ СІМЕЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	93
Чесановська С.Г., Савельчук І.Б. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ НА ШЛЯХУ ДО ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ.....	97
Якимович Д.Д., Шеплякова І.О. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ.....	100
НАУКОВІ СТАТТІ Й ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	105
Аксакова П.А. ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ У ПРИЙОМНІЙ СІМ'Ї.....	105
Бабенко А.В. ПРОФІЛАКТИКА НАРКОМАНІЇ В СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ.....	106
Бабенко В.С. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІГОР У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	109
Бабій А.Р. СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕРАПІЇ.....	111
Бейник К.В., Єсіна Н.О. ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	112
Бриньова Є.А., Пономаренко Л.І. СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ.....	117

У межах соціально-педагогічної терапії здійснюються наведені нижче види діяльності: соціально-психологічна допомога (консультування); допомога клієнтам у конфліктних і психотравмуючих ситуаціях; розширення у клієнта діапазону соціально і особистісно прийнятних засобів для самостійного вирішення проблем і подолання труднощів; допомога в актуалізації їх творчих, інтелектуальних, особистісних, духовних і фізичних ресурсів для виходу з кризового стану; стимулювання самоповаги клієнтів і їх впевненості в собі [2].

Сьогодні існує багато методичних прийомів (технік та технологій) терапії. У своїй практичній діяльності соціальний педагог використовує арт-терапію, бібліотерапію, логотерапію, танцювальну терапію, трудову терапію, дискусійну терапію, терапію самовиховання та інші.

Таким чином, соціально-педагогічна терапія є однією із послуг соціального педагога, де використовуються методи впливу на психіку людини. Основною метою терапевтичного впливу на особистість є процедура соціальної допомоги, надання клієнту підтримки та допомоги, ліквідація негативних наслідків міжособистісних стосунків засобами мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Зверева І.Д. Соціальна педагогіка: теорія і технології : І.Д. Зверева. Київ: Центр навч.л-ри, 2006. 316 с.
2. Корпач Н., Сидорук І. Соціальні терапії в практиці соціально-педагогічної роботи. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки, початкової та дошкільної освіти*: матеріали 7 Міжнар. наук.-практ. конф. науковців, аспірантів та студентів, 18-19 трав. 2016 р. / М-во освіти і науки України, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі України, Пед. ін-т ; за ред. П. Гусака, Н. Корпач. Луцьк, 2016. С. 142-148.
3. Старова Ю., Кушнір І., Мішкулинець О. Торетичні аспекти дослідження проблеми використання технологій соціально-педагогічної терапії засобами мистецтва для спеціалістів у галузі соціальної педагогіки. *Серія «Психологічні науки»*. 2019. №5. С. 83-90.

Бейник К.В.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Єсіна Н.О.

кандидат педагогічних наук, доцент
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовані різні підходи до визначення поняття «технологія», схарактеризовані види технологій, розкриті риси соціально-педагогічної технології такі як: універсальність, конструктивність,

результативність, гнучкість; дано авторське визначення поняття технологія соціальної профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків у закладах загальної середньої освіти як системи послідовних дій, способів, засобів, етапів щодо створення у закладах загальної середньої освіти умов для успішної соціалізації старших підлітків на основі мінімізації або повного усунення факторів, які впливають на появу суїцидальних проявів у підлітковому середовищі; розроблено та обґрунтовано технологію соціальної профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків у закладах загальної середньої освіти, що мала на меті зниження ризику і рівня проявів суїцидальної поведінки у підлітковому середовищі та передбачала наступні етапи: підготовчий, основний, підсумковий; виявлені головні принципи: гуманізму, системності, диференційного підходу, опори на позитивний потенціал особистості, на яких базувалась дана технологія.

Ключові слова: *старші підлітки, суїцид, суїцидальна поведінка, профілактика, технологія, засоби арт-терапії, заклади загальної середньої освіти.*

Esina N., Beynik K. Technology of Social Prevention of Suicidal Behavior of Older Teenagers by Means of Art Therapy in Institutions of General Secondary Education

Annotation. The article analyzes various approaches to the definition of the concept of "technology", characterizes the types of technologies, characterizes the features of socio-pedagogical technology: universality, constructiveness, effectiveness, flexibility; the author's definition of the concept of the technology of social prevention of suicidal behavior of older adolescents in institutions of general secondary education is given as a system of sequential actions, methods, means, stages for creating in institutions of general secondary education conditions for the successful socialization of older adolescents based on the minimization or complete elimination of factors that affect emergence of suicidal manifestations in the adolescent environment; the technology of social prevention of suicidal behavior of older adolescents in institutions of general secondary education was developed and substantiated, which aimed to reduce the risk and level of manifestations of suicidal behavior in the adolescent environment and provided for the following stages: preparatory, main, final; identified tasks and principles: humanism, systematicity, differential approach, reliance on the positive potential of the individual, on which this technology was based.

Key words: *older teenagers, suicide, suicidal behavior, prevention, technology, means of art therapy, general secondary education institutions.*

Постановка проблеми. В умовах нестабільної політичної, соціально-економічної ситуації у державі, що тягне за собою знецінення морально-духовних ідеалів, послаблення соціально-виховного впливу окремих соціальних інституцій (сім'ї, закладів освіти, дитячих та молодіжних громадських об'єднань) і суспільства в цілому негативно впливають на процес соціалізації та розвитку молодого покоління. Це в свою чергу, призводить до появи різних форм поведінкових відхилень, у тому числі формування в підлітків схильності до суїцидальної поведінки. Адже статистичні дані свідчать, що кожного року в Україні зчиняється

«близько 35 дитячих самогубств на 100 тис. населення, при цьому майже 85% підлітків хоча б раз у житті думали про самогубство» [6]. Це актуалізує необхідність теоретичного аналізу природи, сутності, умов, особливостей суїцидальної поведінки старших підлітків з метою розробки та обґрунтування ефективної технології профілактики даного явища.

Особливо вразливими до таких змін є старші підлітки, оскільки старший підлітковий вік є одним з найскладніших періодів розвитку людини, протікання якого характеризується внутрішніми труднощами (докорінною перебудовою раніше сформованих психологічних структур, гормональними процесами, перебудовою Я-концепції, зміною емоційного стану тощо); прагненням до незалежності та самостійного прийняття рішень, вибору лінії поведінки, але не усвідомленням наслідків власних вчинків, що в сукупності визначають особливості формування суїцидальної поведінки старших підлітків. При цьому в багатьох випадках самогубства старших підлітків – це «крик про допомогу» і суїциду можна було запобігти, вчасно застосувавши профілактичні заходи.

Для вирішення даної проблеми фахівці соціальної галузі повинні мати теоретично розроблені та практично апробовані технології та методики, які допомагають вирішити дані відхилення, що з'являються в підлітковому середовищі. Саме це змушує науковців і соціальних фахівців вести пошук ефективних засобів попередження й подолання суїцидальних намірів серед старших підлітків шляхом використання потенціалу арт-терапевтичних засобів щодо підвищення ефективності такої профілактики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив встановити, що природі та сутності суїцидальної поведінки, причинам та мотивам її формування, а також особливостям її протікання були присвячені праці науковців В. Войтко [3], Л.Димитрова [7], Г. Кіхтан [7], проблему профілактики суїцидальних тенденцій у підлітків вивчали А. Габрієлян [4], О. Гук [5], І. Гринник [5], В. Рибалка [12], методи, засоби та технології профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків розкриті у студіях О. Безпалько [1], Н. Заверико [8], Н. Коляда [11], потенціал засобів арт-терапії у профілактиці даних відхилень розглядали О.Вознесенська [2], В. Катеринюк [9].

Метою статті є розробка та обґрунтування сутності та умов технології профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків засобами арт-терапії у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення проблеми технології соціальної профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків у закладах загальної середньої освіти ми вважаємо за необхідне уточнення поняття «технологія».

Аналіз наукової літератури засвідчив, що під технологією розуміють «сукупність прийомів, які застосовуються у якій-небудь справі, майстерності, мистецтві» [8]; «практичне використання наукових знань для створення матеріальних об'єктів, полегшення праці та поліпшення умов життя людини; це запас знань, який дозволяє створювати нові продукти або нові процеси [1].

На думку О. Безпалько, «... педагогічна технологія - це проект відповідної педагогічної системи, який реалізується на практиці...», а системний підхід лежить в

основі будь-якої педагогічної технології, відтвореність і планова ефективність якої цілком залежить від її системності і структурованості» [1, с. 6].

Так, Н. Коляда розглядає соціально-педагогічну технологію «як цілеспрямовану, найбільш оптимальну соціально-педагогічну діяльність (впорядкована сукупність дій, операцій і процедур) щодо реалізації спеціалістами методів (сукупності методів), засобів і прийомів, що забезпечують досягнення прогнозованої мети в індивідуальній або груповій роботі в певних умовах» [11, с. 7].

Дослідник проблем технологізації соціальної роботи Н. Заверико визначає соціально-педагогічну технологію як «способи взаємодії соціального педагога (соціального працівника) із клієнтом, що забезпечують його соціалізацію в наявних або спеціально створених умовах» [8, с. 335].

На її думку, соціально-педагогічна технологія має такі характерні риси:

- універсальність (можливість застосування на різних за специфікою об'єктах, для вирішення подібних або часто виникаючих завдань);
- конструктивність (націленість на вирішення конкретних проблем перевіреними та обґрунтованими способами);
- результативність (орієнтація на кінцевий результат, що перевіряється);
- гнучкість (здатність до адаптації в умовах, що змінюються) [8, с. 336].

На основі аналізу наукової літератури О. Безпалько [1], Н. Заверико [8], Н. Коляди [11] ми під *технологією соціальної профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків у закладах загальної середньої освіти розуміємо* систему послідовних дій, способів, засобів, етапів щодо створення у закладах загальної середньої освіти умов для успішної соціалізації старших підлітків на основі мінімізації або повного усунення факторів, які впливають на появу суїцидальних проявів у підлітковому середовищі.

Нами було розроблено технологію соціальної профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків у закладах загальної середньої освіти, що мала на меті зниження ризику і рівня проявів суїцидальної поведінки у підлітковому середовищі.

На основі аналізу наукової літератури О. Вознесенська [2], О. Безпалько [1], Н. Заверико [8], В. Катеринюк [9] та практики роботи соціального педагога були визначені наступні її завдання:

1. Створити сприятливий соціально-психологічний клімат взаємин старших підлітків з їх оточенням, забезпечити взаємодію сім'ї і центрів соціальних служб;
2. Прищеплення старшим підліткам соціальних норм, поняття унікальності та цінності життя, навчити їх планувати й оцінювати власні вчинки, передбачати можливі способи і результати поведінки;
3. Сформувані в старших підлітків навиків зняття емоційного напруження, звільнення від морального переживання травмуючої ситуації, релаксації, самовираження за допомогою засобів арт-терапії;
4. Навчити старших підлітків насолоджуватися власним життям, розкривати власний потенціал, бачити свій образ «Я» з позитивної сторони.
5. Сформувані умінь працювати в колективі, групі, узгоджувати з ними власні дії; розвиток умінь співпраці та адекватної самооцінки й оцінки дій інших.

Дана технологія ґрунтувалась на наступних принципах: гуманізму, системності, диференційного підходу, опори на позитивний потенціал особистості та передбачала такі етапи: підготовчий, основний та підсумковий.

На першому підготовчому етапі технології за допомогою діагностичних методик з'ясовувався первісний рівень суїцидальних намірів у старших підлітків; визначалися мотиви та причини, що спонукали підлітків до суїцидальної поведінки; проводилася роз'яснювальна робота з батьками учнів та педагогічним колективом закладу загальної середньої освіти; створювалось інформаційне середовище з попередження суїцидальних проявів серед старших підлітків; формувалася потреба в постійному пошуку, накопиченні теоретичних знань з даної проблеми, розуміння їх смислу та значення.

На другому етапі провідна роль належить соціальному педагогу закладу загальної середньої освіти, який повинен навчити старших підлітків за допомогою засобів арт-терапії звільнитися від стресу, розслабитися, справлятися з негативними емоціями, сформувати у них особистісно-значущі якості такі як: соціальна активність, розсудливість, дисциплінованість, відповідальність, розкрити свої уміння й здібності та пізнати себе.

У процесі роботи над профілактикою суїцидальних проявів серед старших підлітків необхідно враховувати не тільки підготовку аудиторії, а й індивідуальні особливості кожного учня. Для успішної профілактичної роботи засобами арт-терапії потрібно знати індивідуально-психологічні особливості кожного з них, їх ставлення до навчання, особливості їх навичок, знань, умінь, вольових якостей.

Третій етап технології соціальної профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків у закладах загальної середньої освіти передбачав оцінку ефективності проведеної роботи з соціальної профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків у закладах загальної середньої освіти, а також її корекція відповідно до отриманих даних.

Висновки та напрями подальших досліджень. Таким чином, розроблена технологія спрямована на зниження ризику та рівня прояву суїцидальної поведінки старших підлітків у закладах загальної середньої освіти.

Перспективним напрямом подальшої дослідницької діяльності є експериментальна перевірка розробленої та теоретичного обґрунтованої технології соціальної профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків у закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
2. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу. *Психолог*. 2005. № 39. URL: <https://vseosvita.ua/library/osoblivosti-art-terapii-ak-metodu-18260.html> (дата звернення: 02.05.2023 року).
3. Войтко В. Характерні особливості суїциду та суїцидальної поведінки: навч.-метод. посібник. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2016. 44 с.

4. Габрієлян А. Е. Профілактика суїцидальної поведінки підлітків. *Шкільному психологу. Усе для роботи*: наук.-метод. журнал. №2 (122). Лютий 2019. С. 2-7.
5. Гук О., Гринник І. Профілактика суїцидальної поведінки підлітків як актуальна соціально-педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. 2021. N2 (188). С. 81-85.
6. Дані Держстату України: кількість суїциду серед неповнолітніх у період з 2018 року по 2022 рік. https://dostup.pravda.com.ua/request/kilkist_suyitsidu_sieried_niepov (дата звернення 02.05. 2023 року).
7. Димитрова Л. М., Кіхтан Г. О. Причини та соціальні фактори суїцидальної поведінки підлітків. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2012. Вип. 2(14). С. 74-77.
8. Заверико Н.В. Технології соціально-педагогічної підтримки сім'ї з дитиною. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015, № 8 (52). С. 333-340.
9. Катеринюк В. І. Арт-терапевтичні вправи та техніки у контексті попередження девіацій у дітей та підлітків. *Наукові записки РДГУ*. Вип. 17 (60), 2017. С. 138-144.
10. Ковальчук Т. І. Профілактика суїцидальної поведінки старшокласників сільських шкіл. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ: НАКККіМ, 2015. С. 73.
11. Коляда Н.М. Технології соціально-педагогічної діяльності: навчальний посібник. Умань, 2009. 70 с.
12. Рибалка В.В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій проблемної особистості. Київ: Шкільний світ, 2009. 128 с.

Бриньова Є.А.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Пономаренко Л.І.

доцент кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

Сексуальне насильство над дітьми представляє собою підвищену суспільну небезпеку. Це пояснюється, перш за все, об'єктом таких злочинів – статевою недоторканністю неповнолітніх, а у випадку скоєння насилля – здоров'ям даної найбільш незахищеної частини населення. Питання, що стосуються сексуального насильства над дітьми по відношенню до неповнолітніх, потребують застосування швидких дій щодо подолання такого явища.

Під сексуальним насильством над дитиною ми розуміємо залучення дитини з її згоди або без згоди до сексуальних дій дорослим задля отримання останнім задоволення чи користі. Зауважимо, що сьогодні масштаби цього явища